Työ- ja tasa-arvo-osasto/säädös-yksikkö/Tuula Andersin

VASTINE

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

HE 88/2019 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI SYÖPÄSAIRAUDEN VAARAA AIHEUTTAVILLE AINEILLE JA MENETELMILLE AMMATISSAAN ALTISTUVIEN LUETTELOSTA JA REKISTERISTÄ

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt vastineen oikeusministeriön ja professori Tomi Voutilaisen antamien asiantuntijalausuntojen johdosta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa annettujen lausuntojen johdosta vastineenaan seuraavan.

Oikeusministeriön lausunto

Oikeusministeriö on arvioinut lausunnossaan eräitä esitykseen sisältyviä henkilötietojen käsittelyyn liittyviä näkökohtia. Seuraavassa vastataan niihin oikeusministeriön esittämiin näkökohtiin, joita ministeriö on esittänyt täydennettäväksi tai selvennettäväksi.

Oikeusministeriö on ensinnäkin kiinnittänyt huomiota perustuslakivaliokunnan lausunnossa olevaan (PeVL 1/2020 vp) mainintaan, jonka mukaan rekisteröitävistä henkilötiedoista voi välillisesti ilmetä sellaisia tietoja tai odotuksia työntekijän terveydentilasta, jotka saattavat altistaa työntekijän tietojen väärinkäyttöön liittyville riskeille. Tähän liittyen ministeriö on todennut, että arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn olisi täytettävä jokin tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan mukaisista perusteista poiketa pääsääntöisestä käsittelykiellosta sen lisäksi, että henkilötietojen käsittelyllä on aina oltava myös jokin 6 artiklan 1 kohdan mukainen oikeusperuste. Kyseeseen voisi tulla joko 9 artiklan 2 kohdan b alakohta (rekisterinpitäjän tai rekisteröidyn velvoitteiden ja erityisten oikeuksien noudattaminen työoikeuden, sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelun alalla) tai g alakohta (yleistä etua koskeva syy). Riippumatta siitä, kumpi oikeusperusteista tulisi kyseeseen, lainsäädännössä olisi säädettävä rekisteröidyn perusoikeuksia ja etuja koskevista asianmukaisista suojatoimista. Tältä osin voisi myös arvioida, soveltuisiko tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohta lakiehdotuksessa tarkoitettuun tilanteeseen käsittelyn kieltoa koskevaksi poikkeusperusteeksi, jolloin sovellettavaksi voisivat tulla kyseisen pykälän 2 momentissa tarkoitetut suojatoimet ainakin joiltakin osin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa tältä osin, että ASA-lakia koskevassa esitysehdotuksessa on lähdetty siitä, että laissa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia henkilötietoja. Ottaen kuitenkin huomioon perustuslakivaliokunnan huolen siitä, että rekisteröitävistä henkilötiedoista voi välillisesti ilmetä sellaisia tietoja tai odotuksia työntekijän terveydentilasta, jotka saattavat altistaa työntekijän tietojen väärinkäyttöön liittyville

riskeille, on tarpeen varmistua siitä, että edellytykset käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia tietoja täyttyvät. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää oikeana oikeusministeriön näkemystä mahdollisuudesta soveltaa tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohtaa poiketa erityisiä henkilötietoja koskevien henkilötietojen käsittelykiellosta.

Oikeusministeriön lausunnossa on myös kiinnitetty huomiota perustuslakivaliokunnan lausumaan siitä, että rekisteristä luovutettaviin henkilötietoihin saattaa liittyä intressi käyttää niitä esimerkiksi vakuutuksen myöntämisharkinnassa tai vakuutusehtojen tai –maksujen määräytymisen perusteena. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa tältä osin, että vakuutuslaitos voi saada ehdotettavan ASA-lain mukaan tietoja työnantajan pitämästä luettelosta ja ASA-rekisteristä vain etuuden myöntämistä varten. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vakuutuslaitoksella on jo siinä vaiheessa, kun se pyytää tietoja ASA-lain nojalla, tieto työntekijän sairastumisesta. Vakuutuslaitoksen oikeudesta saada tietoja säädetään useissa eri säädöksissä, esimerkiksi potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) ja työtapaturma-ja ammattitautilaissa (459/2015).

Vielä oikeusministeriö on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota perustuslakivaliokunnan lausumaan siitä, että yleislakina sovellettavan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun 28 §:n 1 momentin mukaan viranomainen voi, jollei lailla toisin säädetä, antaa yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen salassa pidettävästä asiakirjastaan tieteellistä tutkimusta, tilastointia taikka viranomaisen suunnittelu- tai selvitystyötä varten, jos on ilmeisestä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Oikeusministeriö on kiinnittänyt huomiota siihen, että esityksessä ei ole perusteltu sitä, miksi tietojen luovuttaminen tieteelliseen tutkimukseen on rajattu suppeammaksi ehdotetun lain 8 §:n 2 momentissa kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:n 1 momentissa. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa tältä osin, että tätä kysymystä on vielä selvitelty lisää esitysehdotusta valmistelleessa työturvallisuussäännöksiä valmistelevan neuvottelukunnan asettamassa ns. HTP-jaostossa. Jaosto on todennut, että se voi hyväksyä vaihtoehdon, jonka mukaan tietojen luovutus tieteellistä tutkimusta, tilastointia taikka viranomaisen suunnittelu- tai selvitystyötä varten voi tapahtua julkisuuslain 28 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti.

Professori Tomi Voutilaisen lausunto

Professori Voutilainen on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota ensinnäkin suojatoimien asianmukaiseen toteutumiseen tarkastelemalla eri säädöksiä, joissa säädetään suojatoimista. Lausunnossa on tarkasteltu julkisen hallinnon tiedonhallintalakia, julkisuuslakia, tietosuojalakia ja ehdotettavaa ASA-lakia ja päädytty siihen, että ehdotettavassa laissa ei lainkaan esitetä mitään erityisiä suojasäännöksiä työnantajan ylläpitäessä luetteloa työpaikan altisteista ja altistuneista työntekijöistä. Lisäksi Voutilainen on todennut, että koska luettelossa mainitut tiedot työntekijöiden osalta ovat osittain rinnasteisia työelämän tietosuojalain 5 §:ssä säädetyn terveydentilaa koskevien tietojen kanssa, riittävää olisi, että luetteloa ylläpidettäessä vastaavat suojatoimet käsittelyoikeuksien rajaamisesta, tietojen säilyttämisestä ja tietojen poistamisesta säädettäisiin ehdotetussa laissa, tai ehdotetussa laissa viitattaisiin työelämän tietosuojalain 5 §:ssä säädettyyn.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa suojatoimien asiamukaisesta toteutumisesta, että ehdotettavassa laissa säädetään seikoista, jotka jo itsessään toimivat suojatoimina, esimerkiksi mitä tietoja rekisteröidään, kenelle tietoja luovutetaan ja miten kauan tietoja säilytetään. Tämän lisäksi suojatoimista säädetään useissa eri säädöksissä, aivan kuten

Voutilainen on lausunnossaan todennut. Suojatoimista ei säädetä kattavasti missään yksittäisessä säädöksessä vaan sen arviointi, ovatko suojatoimet riittäviä yksittäistapauksessa, on tehtävä ottaen huomioon useat eri säädökset. Tästä syystä johtuen ei Voutilaisen ehdotusta siitä, että ehdotetussa laissa viitattaisiin työelämän tietosuojalain 5 §:ssä säädettyyn, ole tarpeen toteuttaa. Työelämän tietosuojalakia on joka tapauksessa sovellettava työpaikoilla.

Voutilainen on myös tarkastellut kysymystä tietotojen luovuttamisesta tutkimuskäyttöön. Voutilaisen näkemyksen mukaan tiedonsaantiin tulisi soveltaa julkisuuslain 28 §:ää ja jos tarvetta erityislailla säätämiseen on, tulisi erityislainsäädännön tarve perustella erikseen. Tältä osin sosiaali- ja terveysministeriö viittaa siihen, mitä tästä on edellä oikeusministeriön kohdalla todettu.

Voutilainen on todennut ehdotettavan lain ASA-rekisteriin ilmoitettavien tietojen säilytysaikaa koskeva 7 §:n osalta, että säännöstä tulisi selkeyttää siten, että säännösehdotuksesta voidaan poistaa viittaus Kansallisarkistoon. Tässä erityislaissa ei ole tarpeen erikseen säätää Kansallisarkiston toimivallasta, koska Työterveyslaitos on itsenäinen julkisoikeudellinen laitos, johon sovelletaan arkistolakia.

Sosiaali- ja terveysministeriö voi hyväksyä Voutilaisen näkemyksen siitä, että ehdotettavassa laissa ei säädettäisi Kansallisarkistosta ja tietojen pysyvästä säilyttämisestä. Arkistolaitos on määrännyt arkistolain 8 §:n 3 momentin mukaisesti muun ohella ASA-rekisteritietojen (ASA-tietokannan) pysyvästä säilyttämisestä.

Voutilainen on lopuksi tarkastellut lausunnossaan lakiehdotuksen 11 §:n viittaussäännöstä. Tältä osin Sosiaali- ja terveysministeriö viittaa työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle 14.2.2020 antamaansa lausuntoon, jossa viittaussäännös ehdotetaan kokonaan poistettavaksi.